

ЈЕДАН ФРАНЦУСКИ ИЗВЕШТАЈ О БОРБИ ЗА БЕОГРАД 1717. ГОДИНЕ

Битка за Београд од 1717. позната је тако рећи до у појединости. Коста Протић је на крају свог опширног написа Одломци из историје Београда (*Годишњица Николе Чупића VII*, 1885, стр. 237—322) навео двадесет девет извора од којих су сви на немачком а само један на латинском. Неки од њих заснивају се на турским или венецијанским документима. Нема међутим ниједног француског нити на француском писаног извештаја. Утолико би овај, који се објављује први пут, био од већег значаја и за историчаре. Он се налази у Народној библиотеци у Паризу у збирци докумената који се односе на историју Француске XVIII века (*Mélanges sur l'histoire de France*, II, 1715—1774 — Fr. nouv. acq. 22777, fol. 60r—65v). На њега ми је указао г. Роже Лекоте (Roger Lecotté), библиотекар Народне библиотеке у Паризу и директор часописа *Bulletin folklorique d'Ile-de-France*.

Текст *Извештаја* не стоји ни у каквој вези с листовима рукописа који му непосредно претходе ни с оним који долазе после њега. Износи дванаест страна чија првобитна пагинација (од 1 до 12), очувана на свакој страни, показује да је *Извештај* био посебно штампан. Да ли је ово и једини очувани примерак тешко је засад рећи. Исто тако остаје непознато ко га је редиговао и где је био објављен. Што се тиче датума његове редакције, може се поуздано веровати да је настао у време самих догађаја о којима говори. Такав се утисак добија и из општег тона у излагању. Сем тога, неке ортографске, стилске, лексичке и синтаксичке одлике с једне, и приличан

број омашки с друге стране, сведоче о извесној журби у његовом састављању.

Од нарочитог је значаја да се распоред командног особља према овом *Извештају* претежно подудара с распоредом какав је у ранијим плановима (видети Протићеве прилоге на крају већ поменуте свеске). Али у *Извештају* има прилично велики број имена која се не налазе у датим плановима (видети напомену 2). Захваљујући томе имамо више података о броју француских и италијанских официра који су учествовали у овој борби.

Посебну пажњу наших историчара привући ће свакако и личност Јована од Дубровника (Jean de Raguse).

С обзиром да је теже приступачан, оригинални текст је дат у целини како би га могли користити не само историчари него и сви други које би ово питање могло занимати. Истина, његов микрофилм се може сад консултовати и у универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“ у Београду пошто га је она прибавила одазивајући се мојем тражењу.

Изузев списак погинулих и рањених официра, који није превођен, превод на српскохрватском је веран оригиналу до крајњих могућности па је сасвим разумљива и извесна местимична гломазност, својствена и самом оригиналу.

Остале напомене, сведене на најмању меру, налазе се после француског текста.

На крају, пријатна ми је дужност да искрено захвалим колеги др Радовану Самарџићу, доценту Универзитета у Београду, на његовој помоћи како у погледу консултовања стручне литературе тако и у погледу избора илустрација.

Тачан извештај о великој победи коју је однела војска његовог царског и католичког величанства а којом је заповедало његово пресветло височанство принц Евгеније Савојски над турском војском близу Београда 16. августа 1717. године

Пошто се Турци беху примакли¹ левим крилом нашем истуреном делу, где је заузимао положај Регалов пук, и десном крилу, према Херберштајновом пешадијском пуку, а нарочито према пуковима Броуна² и Максимилијена од Штаремберга, видело се јасно да су одлучили да свом могућом жестином нападну наш шанац. У ту сврху они су били заузели и положај на узвишењу према Сави,³ отворили ровове и почели да туку и бомбардују наш логор са више од сто топовских оруђа и двадесет бацача. Његово пресветло височанство принц Евгеније Савојски одлучи да не чека непријатеља у својим рововима већ да га уз божју помоћ нападне и отера. Тога ради његово височанство сазва 15. августа у 3 сата после подне у свој главни стан све генерале те им даде писмено следећи распоред, и то:

Да генерал-фелдмаршал Палфи и, под његовом командом, коњички генерал гроф Ебергени а затим пуковници фелдмаршали грофови Хаубен, Лобковиц, принц Фридрих од Виртемберга, мајори генерали Галбес, Јоргер, Уфелн, Аројо, са савојским пуковима, Велен, Јоргер, Гронсфелд, Палфи и Фалкенштајн образују прву линију коњичког десног крила; да другом линијом истог крила командује коњички генерал гроф Мерси а под њим фелдмаршали генерали пуковници Кроа и Велен, затим генерали мајори Хамилтон, Ламарш и Елц, имајући уза се коњичке пукове Барајта, Мерси, Кроа, Хотоа и Цолерн; да лево крило прве коњичке линије предводи коњички генерал гроф Монтекукули, пуковници фелдмаршали Валмерод и Хаутоа и генерали мајори Кор-

ду, Ротенхан, Артигони и Виндисграц, са пуковима виртембершких коњаника, Алтхан, Рабутин, Хановер, Дармштат и Карафови оклопници; другом линијом коњички генерал гроф Мартињи, фелдмаршали генерал-пуковници Ветерани и Гонтркур и генерали мајори Ек, Локатели и Цолерн с пуковима Патеа, Мартињи, Лобковиц, Виард, Гонтркур и Емануел Савојски.

Заповедништво над пешадијом, која је требало да изађе и нападне непријатељске шанчеве, додељено је његовом височанству принцу Александру од Виртемберга, генералу фелдмаршалу, а десним крилом прве линије заповедао је артиљеријски генерал Максимилијен од Штаремберга, генерали пуковници фелдмаршали Вахтендок и војвода од Аремберга и генерал-мајори Лангле и Лимбрук са следећим одредима: Хајстер 2 бат. и 2 чете гренадира, Палфи 1 бат. и 2 ч. грен., Херберштајн 2 бат. и 2 ч. грен., Дурлах 2 бат. и 2 ч. грен., Максимилијен од Штаремберга 2 бат. и 2 ч. грен., Сикинген 1 бат. и 1 ч. грен., Велцел 1 бат. и 2 ч. гренадира.

Левим крилом прве линије заповедао би артиљеријски генерал гроф Харах, а под њим фелдмаршали генерали пуковници гроф Даун, Мафеи и Бонвал и генерал-мајори Далберг и Мерси Старији, са следећим одредима: Регал 2 бат. и 2 ч. грен., Вирмонд 2 бат. и 2 ч. грен., Александар од Виртемберга 2 бат. и 2 ч. грен., Стари Виртемберг 2 бат. и 2 ч. грен., Баварска 3 бат. и 3 ч. грен., Гесвин 2 бат. и 2 ч. грен., Гвидо од Штаремберга 2 бат. и 2 ч. грен. Укупно за лево крило 15 бат. и 15 ч. гренадира. Друга је линија требало да буде под

RELATION

EXACTE DE LA

GRANDE VICTOIRE

*Rempportée par l'Armée de Sa Majesté Imperiale & Catholique,
commandée par Son Altesse Serenissime le Prince Eugene
de Savoye, sur celle des Turcs près de Belgrade
le 16. Août 1717.*

Près que les Turcs avoient avancé leurs approches à l'extrémité gauche sur l'eminence, où étoit posté le Regiment de Regal, jusqu'à l'aile droite vers le Regiment d'Infanterie de Herberstein, & particulièrement si près des Regimens de Brogne & de Maximilien de Saxe, qu'on voyoit bien qu'ils étoient résolus d'attaquer avec toute la vigueur possible notre retranchement. Ils avoient encore pour cet effet pris poste sur la hauteur vers la Save, ouvert les tranchées & commencé à canonner & bombarder notre Camp avec

plus de cent pièces de Canon & vingt mortiers: son Altesse Serenissime le Prince Eugene de Savoye résolut de ne pas attendre l'Ennemi dans ses retranchemens, mais avec l'assistance de Dieu, de le battre & de le chasser. Sa dite Altesse convoqua pour cet effet le 15. d'Août à trois heures après midi tous les Generaux dans son quartier, & fit la disposition suivante par écrit, sçavoir:

Que le Comte de Palfi Maréchal Général de Camp, & sous lui le General de la Cavalerie, Comte Ebergeri, & après lui les Lieutenans Maréchaux de Camp, Comtes de Huben, Lobcowitz, Prince Frederic de Wittenberg, les Majors Generaux Gabes, Jager, Uffeln, Arroio, avec les Regimens de Savoye, Vehlen, Jorger, Gronse, Jaffi & Falkenstein, formeroient la premiere Ligne de l'Aile droite de l'Armée: Que la seconde Ligne de la même Aile seroit commandée par le General de Cavalerie Comte de Mercei, & sous lui par les Maréchaux Generaux Lieutenans de Camp Croix & Vehlen, & après eux, par les Generaux Majors, Hamilton, la Marche & Fitz, ayant avec eux les Regimens de Barailh Dragons, Mercei, Croix, Hotois, & Zollern: Que la premiere Ligne de l'Aile gauche de la Cavalerie seroit conduite par le General de la Cavalerie, Comte de Montecuccoli, des Maréchaux Lieutenans de Camp, Walmerode & Hautols, & des Majors Generaux Cordous, Rottenhan, Astigoni, & Windisgrats, avec les Regimens de Wittenberg Dragons, Althan, Rabutin, Hanovre, Darmstat, & Caraffa Courassiers: La seconde Ligne par le General de Cavalerie Comte Martignol, par les Maréchaux Generaux Lieutenans de Camp, Veterani & Gontrecourt, & par les

командом његовог височанства принца од Беверна, артилеријског генерала, маршала пуковника принца од Холштајна, Валиса Старијег и Пишауа, генерал-мајора Мерсиа Млађег, Отокара од Штаремберга и Валиса Млађег, имајући под командом следеће одреде: Харах 2 бат. и 2 ч. грен., Холштајн 2 бат. и 2 ч. грен., Лефелхолц 1 ч. грен., Хесе 1 бат. и 1 ч. грен., Аншпах 1 бат. и 1 ч. грен., Лотринген 1 бат. и 1 ч. грен., Траутзон... Аремберг 3 бат. 2 ч. грен., Баварска 2 бат. и 2 ч. грен., Даун Млађи 2 бат. и 2 ч. грен., и Беверн 2 бат. и 2 чете гренадира.

Резервни корпус, који је морао остати за сваки случај на циркумвалационој линији, био би под заповедништвом фелдмаршала генерал-пуковника барона од Секендорфа и два генерал-мајора, Дизбаха на десном и Марулија на левом крилу, а имали би под собом за обезбеђење равнице следеће одреде: Лефелхолц 1 бат., Лотринг 1 бат. и 1 ч. грен., Хесе 1 бат., Хајстер 1 бат., Харах 1 бат., Херберштајн 1 бат., Максимилијен од Штаремберга 1 бат., Лерхенфелс 1 бат. и од корпуса генерала Најберга 1 бат. и 6 чета гренадира.

За чување шанца и осигурање против изласка из тврђаве (Београда) требало је да остану као команданти коњице маршал пуковник Виар и два генерал-мајора, гроф Лантиери и Орсети, са одредима Монтекукулиа, Сулцах, Гравен, Шонборн, Галвес, Хаутоа и Васкес, а од пешадије маршал пуковник гроф Броун и генерал-мајор Вобесер са одредима: Лефелхолц 1 бат., Марули 1 бат., Алкаудет 1 бат., Траутзон 1 бат., Ниберг 1 бат., Стари Лотринг 1 бат., Холштајн 1 бат. и Хесе 1 бат. са 4 чете гренадира.

У шанцу с оне стране Саве⁴ требало је да остане редовна команда с једним пуковником и 1000 људи, а још 300 људи на тзв. острву Цигана, 100 људи у шанцу крај реке, а њих би потпомогло 1300 коњаника под командом једног потпуковника; сви остали одреди, како коњички тако пешадијски, који су били крај Земуна, беху већ распоређени с осталом војском.

За обезбеђење снабдевања (?) били

су одређени: Велцек 1 бат. и Фабер 1 батаљон.

Коњаници и драгони без коња сместили би се у церкумвалационој, односно контравалационој линији.

Артилерија је требало да се држи у потпуној приправности и око 10 сати увече послато је тридесет пољских топова са неколико мањих оруђа на оба крила; исто тако требало је придодати шест топовских оруђа левом коњичком крилу а десном четири како би се послужили у случају потребе; морала су се такође држати у приправности на сваком крилу пешадије кола с потребном муницијом, бомбама и алаткама за укопавање. Сем тога, на сваком крилу би био у приправности по један генерал са вишим официрима и њиховим потчињеним и са потребним тобџијама да би се нашли при руци чим би се запленио непријатељски топ. Морало се међутим задржати у рову или логору сразмеран број виших и нижих официра, који су имали да се ту распореде како би се, ако се прилика укаже, ставио у дејство и онај део артилерије који је имао да ту остане.

По овом распореду урученом писмено свим генералима који су командовали двома линијама, у резервном корпусу, и у шанцу, коњица десног крила изишла је из шанца у један сат после поноћи између Харахових и Аншпахових одреда, а коњица с левог крила нешто ниже баварске пешадије. За њима је наступила пешадија између три и четири сата изјутра, и то с десног крила иза одреда Максимилијена од Штаремберга, а с левог крила иза Регалових и Браунових одреда.

Мада је било издато наређење да десно крило у тишини заузме положај близу равнице а лево крило на узвишењу где је Регалов регимент био смештен, коњица друге линије десног крила нашла се међутим изненадно — пре него што је сва изашла из шанца — око четири сата изјутра, у рововима које је непријатељ био ископао исте ноћи наспрам Херберштајнових регименти, због чега битка отпоче један сат раније него што је принц био предвидео. Пешадија десног крила, која је

имала наређење да напада у исто време када коњица буде јуришала, би принуђена да наступи раније, и пође право у напад; после јаког отпора, уђе у непријатељске ровове и тако поче битка у четири часа и пет минута изјутра.

да се формира под ватром флеше. Најзад, пошто се приметно бој, овај део пешадије је био принуђен да поново јуриша и покуша да продре, али је четири пута био одбачен.

Било је око седам и по часова кад се

Сл. 2 — Евгеније Савојски (савремени бакрорез)

Како бојни ред није могао ићи у поретку, једно што трупе које су наступале с лева не беху пристигле оне с десна, а друго што је ужасна магла већ од два сата (која је трајала до седам и по и још дуже⁵ а била таква да је спречавала поглед на десет корака) обавила пешадију, она је имала много муке да се поврати на свој ранији положај и

ово дешавало и кад се срећом магла нешто смањивала на десној страни што је омогућило трупама овог крила да се почну разазнавати и повезивати. Тада коњица нападе бочно док је пешадија дејствовала фронтално. Та ватра је била једна од најстрашнијих које су се икад виделе, и настављала се истом жестином у току пола часа а да ни

једни ни други нису могли напредовати. Али наша пешадија, приметивши извесне отворе у редовима неверника, искористи то одмах за један нови напад и са толико одлучности да се непријатељ, не могући одолети нашој жестини, окрену назад а наша пешадија срећно продре не дајући му ни часка да се прибере. Пошто се створио неред у непријатељској пешадији, он се убрзо пренео и на њихову коњицу тако да су их наши притеривали једне на друге, стално идући напред. Док се ово одиграло на нашем десном крилу, генерал Монтекукули на челу коњице левог крила напао је десно непријатељско крило и после врло жестоког отпора дочепео се једне батерије коју је одмах онеспособио. Пешадија овог крила напала је истом силином као и она с десног, али је била приморана да устукне пред мноштвом но ипак не губећи присебност с обзиром да је убрзо заокренула десно и наступала према непријатељу исто онако као да је била на неком вежбалишту. Тај маневар, достојан дивљења, заједно с неустрашивошћу напада, није спречио да се не нађе принуђена да три пута устукне, повлачећи се ипак у пуном реду. Магла, која нас је заклањала једне од других, стављала је у велику недоумицу не само принца Евгенија већ и све друге генерале, пошто нису могли видети ни на десет корачаја испред себе а још мање знати шта се дешава десно и лево. А како се бригада због ове магле која их је спречавала да се виде нису могле повезати, било се у још већој недоумици када се неколико пута непријатељ нашао не само спреда већ и с оба бока, пошто се није могло знати где се ко налази. Ова околност је допринела да дође до изражаја и да заблиста велика способност наших генерала који су, сваки на свом положају, морали поступати као врховни заповедник у посебној армији маневришући трупима тако сложено и на време да су их заштитили не само да не буду пресечене већ и прегажене мноштвом неверника. А кад се најзад магла разбила и кад се могло видети, непријатељ стави у дејство две батерије које су му још преостајале. У том

истом тренутку принц Евгеније стаде на чело пешадије и одлучи да га пресече не губећи време. У том циљу он нареди да сва пешадија с левог крила наступа право на батерију и да пуца тек из непосредне близине; у исто време послао је наређење свој пешадији десног крила да направи полуокрет да би непријатеља подухватила с бока чим буде нападнут и фронтално. Ова заповест би извршена онако како ју је принц издао: батерија је била освојена, непријатељ је разбијен и приморан да потражи спас у бекству. Али док је наша пешадија показивала ово преимућство, коњица умало није доживела један жесток удар који је осујетила будност генерала Монтекукулија, Ветеранија и других који су се ту налазили. Непријатељ се наине, пошто је био далеко одбачен нашом левокрилном коњицом, прибрао је повезујући се с другим већим јединицама, образовао два корпуса од којих је један требало да нападне чело наше коњице а други намеравао да јој зађе и нападне је с леђа или бар с бока — што их је приморавало да заобиђу више од једне миље не би ли успели у свом подухвату. Али, пошто је магла сасвим престала били су запажени још док су се примицали и ми смо направили тако подесан покрет да су били обасути са свих страна у време кад се заузимала већ поменута батерија. После овог налета почели су да се повлаче на све стране остављајући нам логор, шаторе, топове, бацаче, муницију и уопште сву своју комору, и битка се заврши у 9 часова и 7 минута пошто је трајала 5 часова и два минута.

Ова победа, која је једна од најпотпунијих у последњих сто година, није се могла постићи без губитака многих храбрих официра. Португалски инфант, баварски принчеви, француски принчеви и многи други славни добровољци били су увек уз принца Евгенија и налазили се у највећој ватри.

Од непријатеља се узело више од 136 топова и преко 30 бацача од којих неки бацају бомбе од по 200 фунти. Чудно је да ниједан војник није ушао у непријатељски логор да пљачка пре

дозволе његовог пресветлог височанства и то пошто се сва војска прикупила и сврстала у бојни ред.

Више хиљада јаничара било је потпуно уништено и на појединим местима у рову налазили су их на гомиле. Хусари и Срби⁶ послани у потеру за њима поубијаше врло велики број и просто нису знали испричати с колико је нереда и безглавости непријатељ бежао, убијајући један другог у клисурама само да би се нашао први у бекству. Заробљеника је било мало, а неколико хришћана, нађених у оковима у непријатељском логору а затим ослобођених, изјавише да је непријатељ заиста имао намеру да нападне наш логор: у њиховом логору је нађен велики број лествица, кошева, кука и других ватрених

направа за напад и јуришање на наш шанац.

За време борбе месни гарнизон није направио ни најмањи покрет да би изишао пошто је био тако пренеражен поразом своје војске да је после битке напустио утврђење на острву које се налази на Дунаву, а 17-ог у 4 сата после подне послао два официра из града који се потпуно препустише на милост принцу; после тога су наше трупе поселе 18-ог спољна утврђења и једну капију са 20 чета гренадира и 6 батаљона. Гарнизон нам 20-ог предаде све наше заробљенике, бегунце и мађарске побуњенике, напусти град 22-ог, према уговору о капитулацији, и би отпућен једним воденим путем у Фретислау⁷ а другим делом копном у Ниш.

(Губици) царске коњице

	Мртвих	Рањених
Пуковника	1 . . .	1
Потпуковника	3 . . .	3
Мајора	1 . . .	6
Капетана	22 . . .	34
Поручника	21 . . .	34
Потпоручника	15 . . .	32
Водника	1 . . .	0
Наредника	13 . . .	20
Трубача	14 . . .	6
Каплара	45 . . .	71
Заменика	21 . . .	17
Војника	887 . . .	1158
	1144 . . .	1582
Коња	2721 . . .	1351

Листа мртвих и рањених у пешадији није могла бити довршена, зна се само да има 802 погинула и 1356 рањених.

Нађено је на Острву, односно у утврђењу Звезди:

- 20 топова од туча
- 6 топова од железa

У фрегатама, галијама и непријатељским шајкама:

- 57 топова од туча
- 105 топова од железa

Артилерија и заставе задобијене од непријатеља у борби

- 136 бронзаних топова од којих највећи бацају по 16 ливара (8 kg).
- 37 бацача од којих неки бацају по 200 ливара
- 20000 топовских ђулади
- 3000 бомби
- 3000 ручних бомби
- 600 буради барута
- 300 буради зрна за мускете
- 53 заставе
- 9 коњских репова
- 4 трубе
- 1 велики јаничарски добош
- 4 слична добоша нешто мања
- 1 велики таламбас од бакра
- 1 други мањи
- 2 пара малих таламбаса
- 3000 кола

У Београдској тврђави:

- 115 топова од туча
- 40 бацача, без оног што ће се још наћи⁽¹⁾.
- Огромна количина муниције, ратне спреме и намирница за више од шест недеља.

⁽¹⁾ Ово је један од детаља који би поуздано сведочио да је *Извештај* писан у јеку самих догађаја.

Капитулација гарнизона и становника Београда коју је усвојило његово пресветло височанство принц Евгеније Савојски 18. августа 1717. године

Ч Л А Н П Р В И

За време капитулације и до њеног извршења престаће одмах свако непријатељство; а ако би се, против сваког очекивања десио неки неред, даће се задовољење и с једне и с друге стране.

То се разуме по себи, и није обичај да се поступа против онога што је уговорено.¹

II

Гарнизон се обавезује да верно преда тврђаву у стању у којем је сада, с целом артилеријом, односно бацачима, топовима, оловом, барутом и ђуладима као и сваком другом муницијом, намирницама и ратном спремом.

Позната је ствар да све што је припадало побеђеном припадне победнику; и да све буде тачно показано и предато, заједно с минама и муницијом.

III

За узврат, биће дозвољено целом гарнизону да се повуче слободно и сигурно са женама и децом, оружјем и пртљагом уз ударање добоша и са развијеним застава, што се односи и на становништво које зажели да изиђе у исто време, ма каквог да је положаја, вере или народности, као и раније робље а које је примило мухамеданску веру пре опсаде.

Без икаквог оспоравања, под условом да све оно робље које је заробљено од почетка рата буде предато

без разлике као и заробљеници који се налазе у тврђави а били су заробљеници за време опсаде и пре, заједно с бегунцима.

IV

А уколико један велики део гарнизона мора да пође воденим путем а његово пресветло височанство монсењер принц Евгеније Савојски буде правио сметњу да им одобри фрегате, шајке и друге бродове којим би се он могао још служити, усрдно се умољава његово височанство да бар одобри лађе које се не могу употребљавати за операцију и које су способне само за превоз како би се олакшало повлачење, и да дода неколико немачких транспортних лађа како би се надокнадило оно што недостаје; али у случају да његово височанство не би хтело дати поменуте лађе, с обзиром на топове којим су снабдевене, нудимо му још да их [топове] извучемо с оним што је у њима [лађама] како се не би закаснило с повлачењем и из истог разлога молимо да нам се нађе при руци неколико морнара.

Онај део гарнизона који буде пошао воденим путем прибавиће сâм превозне бродове који су тамо а никако оне који припадају самој војсци, или ће им се дати од стране царске војске, уз залогу, онолико колико се сад буде могло, а ако се њима не може превести све одједном, гарнизон ће имати слободу да се окупи у неким деловима вароши или на неком острву и да ту остави неколико људи који би се о том старали; исто тако ће се дати с наше стране потребна стража за обезбеђење, по-

¹ Примедбе Евгенија Савојског дате су курзивом.

што све што припада наоружању бродова мора безусловно остати и бити предато царској војсци; морнари се сад никако не би могли дати, а гарнизон има своје властите шајкаше и друго људство којим ће се моћи послужити; што се тиче враћања бродова, гарнизон ће их довући до Випаланке, предати нам их ту на нашој територији, али ако у међувремену загосподаримо Оршавом, онда ће их моћи и у њој предати нашим.

V

Онај део гарнизона који се повлачи воденим путем тражи да буде обезбеђен преко Оршаве до Фретислауа с ове стране узаног пролаза (теснаца) пред Гвозденим вратима; због тога ће се оставити два таоца док поменути гарнизон не прими званичну потврду о обављеном конвоју.

То је ван спора.

VI

Како други део гарнизона треба да иде копном, тражи се такође да га обезбеђује довољна пратња до Ниша као и да буде дозвољена слободна куповина намирница потребних у путу, како воденим тако и копненим путем, као и дозвола за међусобно куповање и продавање, као оно у Темишвару, а пошто се и копном мора носити пртљаг, неопходно је потребно хиљаду кола за које ће се, као и за пратњу, оставити потребни таоци.

Мада је транспорт водом подеснији, прихвата се да један део гарнизона пође копном и да има слободу да купује намирнице на путу и иначе. Потпуно је немогуће дати хиљаду кола у вези са чим узети у обзир члан IV, али се ипак гарнизону одобрава 300 кола.

VII

Сви заробљеници за време и пре опсаде биће враћени а у замену умољава се да се слично поступи и у погледу заробљеника гарнизона.

На ово је одговорено чланом III; није познато да се налази овде у војсци који заробљеник, о чему ће се ипак водити рачуна колико год буде могуће.

VIII

Његово п(ресветло) височанство ће дозволити оном делу гарнизона који иде сувим осам дана до Ниша, док ће онај део који иде водом пожурити у Фретислау што више буде могао и колико ветар буде то дозволио, и молимо усрдно да буде дата потребна наредба за пут, водом и копном да се никаква штета и напаст не учини било од које народности и у било чије име или под икаквим старим изговором.

Гарнизон и што му припада према оном што је горе речено, биће праћен до преко Мораве или још даље ако је потребно, па чак и до Ниша; даће му се од стране царске војске, како на води тако и на копну, сва тражена безбедност, дозвољавајући му као и пратњи да се лати оружја против пљачкаша који би се могли појавити преко села а у ту сврху издаће се потребне наредбе преко нарочитих курира царским заповедницима а исто тако и пратњи.

IX

Излазак горе поменутог гарнизона ће се обавити одсад за осам дана, или још раније ако је могуће, а после обостраног потписа и размене датих чланова уговора; капија према џамији ће се евакуисати за Немце а све mine и муниција биће верно откривене и показане.

Излазак ће се неизоставно извршити 22-ог овог месеца тако што ће капитулација бити још данас примљена и потписана, или одбијена, пошто се не намерава губити време у преговорима; захтева се исто тако да после потписивања капитулације и њене размене, капија према џамији, са спољашњим утврђењима десно и

лево, буде евакуисана; сем тога одобрава се и допушта породицама које би се нашле у рововима да могу остати у потпуној безбедности до предстојећег повлачења, а онда ће се

обострано размотрити могућности да се избегне сваки неред, а за безбедност пратње и објеката за превоз водом и копном оставиће се таоци који ће бити пуштени после извршења.

Сачињено у царском логору пред Београдом, 18. августа 1717.

Потписао, ЕВГЕНИЈЕ САВОЈСКИ
(М. П.)

И ниже, по наређењу Њ. П. В. Принца
потписао
Брокхаузен

Његово височанство принц Евгеније Савојски је 19. августа дао свечано да се пева *Тебе бога хвалимо* на бојном пољу, у шатору великог везира, за победу задобијену над заједничким непријатељем 16-ог овог месеца, а испалише се многи топовски плотуни, на копну и на води, нарочито из топова задобијених у битци. Отпочето је такође са заравњавањем наших контравалационих линија и наши гренадири поседоше једну београдску капију и спољна утврђења. Непријатељ је напустио Рам и Смедерево, а исто тако при наступању генерала Петраша напустио је ноћу 17-ог Шабац на Сави, остављајући 12 топова и сву ратну спрему; нађене су још и неке залихе у она два прва града који се иначе не би могли заузети без тешке артилерије. У Шапцу су затечене две фрегате, и ми смо ставили посаду у ова три места.

Заузимање Београда је утолико славније што се према њему није ни отварао шанац, што није било никаквог пробоја и што су ову велику победу извојевале само трупе Његовог Царског Величанства. Тако је овај град, који је стењао 195 година под неподношљивим јармом Турака, враћен под доминацију узвишене аустријске куће.

Он је био опседан низ пута. Деспоти или великаши српски беху га некад продали цару Сигисмунду 30-ом угарском краљу. Тај га принц беше тако јако утврдио за одбрану да га је, неколико година касније, Мурат II, турски цар, безуспешно опседао, и то 1440. читавих седам месеци и био приморан

да се срамно повуче уз губитке од 80000 људи због добре одбране коју је водио Јован од Дубровника, заповедник града, за Ладислава I, угарског краља.

Мехмед II, његов син, није био боље среће, јер га је опседао безуспешно 1456, а велики војсковођа Јанко Хуњади из Трансилваније, са С. Јованом Капистраном, кога папа Никола V беше послао у Угарску да подстиче племена на узимање оружја против заједничког непријатеља хришћана, уништи у току једног дана више од 50000 Турака.

Овај град стао је мање Сулејмана II, званог Срећни, који га је опсео 1521. с војском од 200000 људи у време владавине Лудвига II, угарског краља. Сулејман га је, користећи распре које су у то време потресале Угарску, заузео без много муке и приликом капитулације на свиреп и варварски начин уништио сву хришћанску посаду.

Од тог времена Турци су господарили њиме; али 1688. цар Леополд I је заповедио да га опседне пресветли принц Максимилијен Емануел, баварски изборни кнез, и врховни командант царске војске. Београд је био заузет на јуриш 6. септембра исте године, али две године касније, он је имао несрећу да опет потпадне под тиранију Турака који га заузеше 8. октобра захваљујући пожару који је избио у барутном складишту и који је дигао у ваздух најбоља утврђења.

ЕВГЕНИЈЕ РАЗБИЈА ТУРКЕ И
ОСАМНАЕСТОГ АВГУСТА БЕО-
ГРАД СЕ ВРАЋА КАРЛУ VI

Relation exacte de la grande victoire

Remportée par l'armée de sa majesté imperiale & catholique, commandée par son altesse serenissime le prince Eugene de Savoye, sur celle des Turcs près de Belgrade le 6. août 1717.

Après¹ que les Turcs avoient avancé leurs approches à leur aile gauche sur l'eminence, où étoit posté le Regiment de Regal, jusqu'à l'aile droite vers le Regiment d'Infanterie de Herberstein, & particulièrement si près des Regimens de Brune & de Maximilien de Staremberg, qu'on voyoit bien qu'ils étoient resolués d'attaquer avec toute la vigueur possible nôtre retranchement. Ils avoient encore pour cet effet pris poste sur la hauteur vers la Save, ouvert les tranchées & commencé à canonner & bombarder nôtre Camp avec plus de cent pièces de Canon & vingt mortiers: son Altesse Serenissime le Prince Eugene de Savoye resolut de ne pas attendre l'Ennemi dans ses retranchemens, mais avec l'assistance de Dieu, de le buttre & de le chasser. Sadite Altesse convoqua pour cet effet le 15. d'Août à trois heures après midi tous les Generaux dans son quartier, & fit la disposition suivante par écrit, sçavoir:

Que le Comte de Palfi Maréchal Général de Camp, & sous lui le General de la Cavalerie, Comte Ebergeni, & après lui les Lieutenans Maréchaux de Camp, Comtes de Hauben, Lobcowitz, Prince Frederic de Wirtemberg, les Majors Generaux Galbes, Jorger, Uffeln, Arroio, avec les Regimens de Savoye, Vehlen, Jorger, Gronsfeld, Palfi & Falkenstein, formeroient la premiere Ligne de l'Aile droite de Cavalerie; Que la seconde Ligne de la même Aile seroit commandée par le General de Cavalerie Comte de Merci, & sous lui par les Marechaux Generaux Lieutenans de Camp Croix & Vehlen, & après eux, par les Generaux Majors, Hamiltoton, la Marche & Elz ayant avec eux les Regimens de

Bareith Dragons, Merci, Croix, Hotois, & Zollern; Que la premiere Ligne de l'Aile gauche de la Cavalerie seroit conduite par le General de la Cavalerie, Comte de Montecuculi, des Marechaux Lieutenans de Camp, Walmerode & Hautois, & des Majors Generaux Cordous, Rottenhan, Artigoni, & Windisgrats, avec les Regimens de Wirtemberg Dragons, Althan, Rebutin, Hannovre, Darmstat, & Caraffa Cuirassiers; la seconde Ligne par le General de Cavalerie Comte Martigni, par les Maréchaux Generaux Lieutenans de Camp, Veterani & Gontrecourt, & par les Majors Generaux Eck, Locatelli & Zollern avec les Regimens de Paté, Martigni, Lobcowitz, Viard, Gontrecourt & Emanuel de Savoye.

Le Commandement de l'Infanterie, qui devoit sortir & attaquer les retranchemens de l'Ennemi, étoit assigné à Son Altesse le Prince Alexandre de Wirtemberg, General Maréchal de Camp, & la premiere Ligne de l'Aile droite devoit être commandée par le general de l'Artillerie, Comte Maximilien de Staremberg, des Maréchaux Generaux Lieutenans de Camp, Wachtendonck, & le Duc d'Aremberg, & des Majors Generaux Langlet & Limbruck avec les Regimens suivans, de Heister 2. Batt. & deux Compagnies de Grenadiers, de Palfi 1. Batt. & deux Compagnies de Grenadiers, de Herberstein 2. Batt. & deux Compagnies de Grenadiers, de Durlach 2. Batt. & 2. Comp. de Grenadiers, de Maximilien de Staremberg 2. Batt. & 2. Comp. de Grenadiers, de Sickinghen 1. Batt. & 1. Compagnie de Grenadiers, de Welzel 1. Batt. & 2. Compagnies de Grenadiers.

L'Aile gauche de la premiere Ligne

¹ У нашој репродукцији француског текста једино одступање од оригинала је то што је, из техничких разлога, слово њ доследно замењено словом s.

seroit commandée par le General de l'Artillerie, Comte de Harrach, & sous lui les Marechaux Generaux Lieutenans de Camp Comte Daun, Maffei & Bonneval, & des Majors Generaux Dalberg & Merci l'ainé, avec les Regimens suivans: de Regal 2. Batt. & 2. Comp. de Gren., Virmond 2. Batt. & 2. Comp. de Gren., Alexandre de Wirtemberg 2. Batt. & 2. Comp. de Gren., Vieux-Wirtemberg 2. Batt. & 2. Comp. de Gren., Baviere 3. Batt. & 3. Comp. de Gren., Geswin 2. Batt. & 2. Comp. de Gren., Guido de Staremburg 2. Batt. & 2. Comp. de Gren. Total de l'Aile gauche 15 Batt. & 15 Comp. de Gren. La seconde Ligne devoit être sous le Commandement de son Altesse le Prince de Beveren General de l' Artillerie & des Marechaux Lieutenans le Prince de Holstein, Wallis l'ainé, & Pischau, des Majors Generaux Merci le Cadet, Ottocaro de Staremburg & Wallis le Cadet, ayant sous eux les Regimens suivans, de Harrach 2. Batt. & 2. Comp. de Gren. Holstein 2. Batt. 2. Comp. de Gren. Leffelholz 1. Comp. de Gren., Hesse 1. Batt. & une Comp. de Gren. Anspach 1. Batt. & 1. Comp. de Gren., Lorraine 1. Batt. 1. Comp. de Gren., Trautson . . . Aremberg 3. Batt. & 2. Comp. de Gren. Baviere 2. Batt. & 2. Comp. de Gren. Jeune Daun 2. Batt. & 2. Comp. de Gren. & Beveren 2. Batt. & 2. Comp. de Grenadiers.

Le Corps de reserve, qui devoit rester à tout événement dans les Lignes de Circonvallation, seroit commandé par le Maréchal Lieutenant General de Camp Baron de Seckendorff, & les deux Majors Generaux Diesbach à l'Aile droite, & Marulli à la gauche, ayant sous eux pour garder la plaine les Regimens suivans: de Leffelholz, 1. Battaillon, Lorraine 1. Batt. & 1. Comp. de Gren. Hesse 1. Batt. Heister 1. Batt., Harrach 1. Batt., Herberstein 1. Batt., Maximilien de Staremburg 1. Batt. Lerchenfels 1. Batt. & du Corps du General Neiberg 1. Batt. & 6. Comp. de Grenadiers.

Pour la garde du retranchement, & pour s'assurer contre les sorties de la Forteresse, devoient rester pour commander la Cavalerie, le Marechal Lieutenant Viard & les deux Majors Generaux Comte Lantieri & Orsetti avec les Regimens de

Montecuculi, Sultzach, Graven, Schonborn, Galves, Hautois, & Vasquez, & de l'Infanterie le Maréchal Lieutenant Comte de Broune et le General Major Wobeser avec les Regimens de Leffelholz, 1. Batt. Marulli, 1. Batt. Alcaudette 1. Batt. Trautson 1. Batt. Nieberg 1. Batt. Vieux Lorraine 1. Batt. Holstein 1. Batt. & Hesse 1. Batt. avec 4 Comp. de Grenadiers.

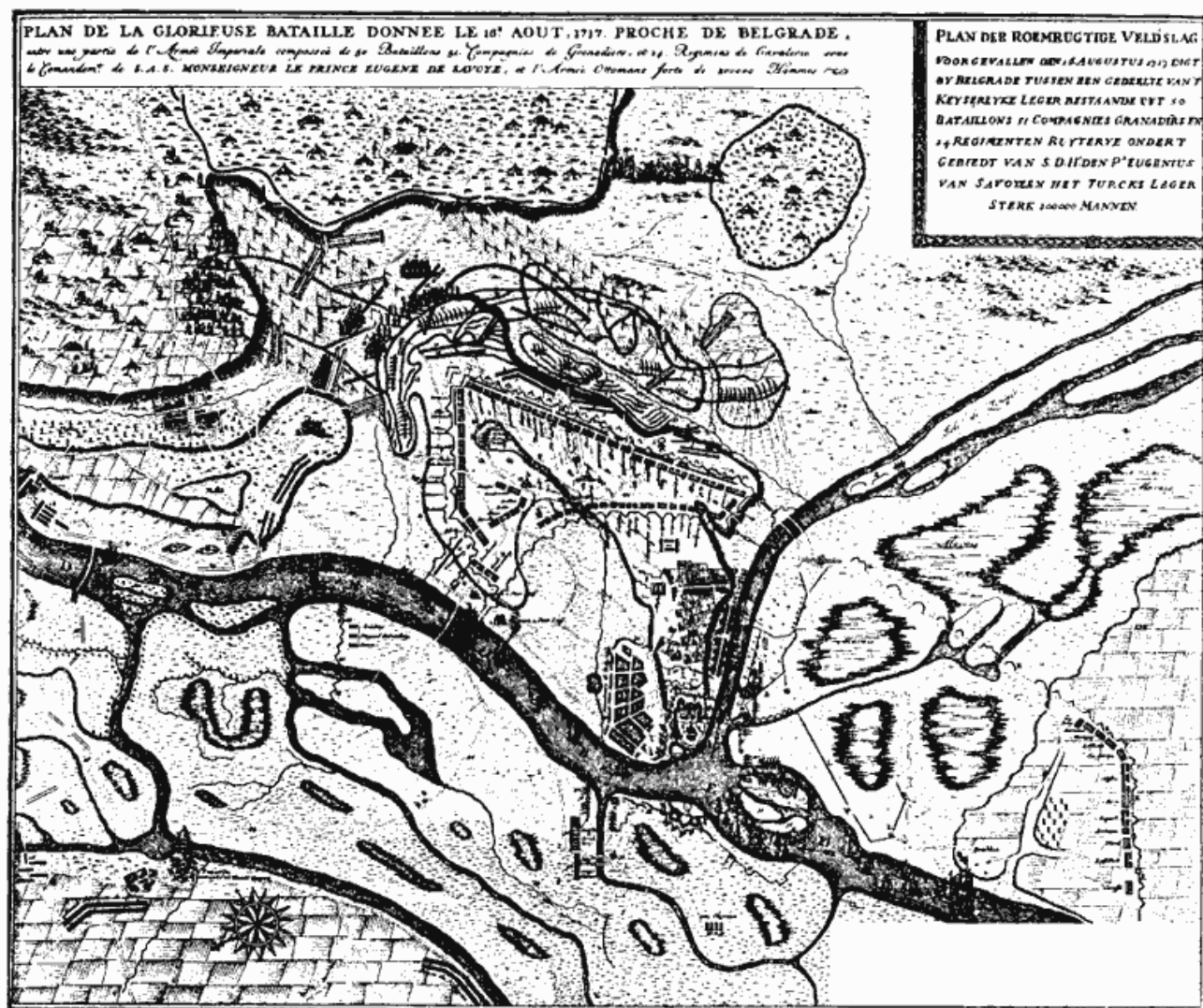
Dans le retranchement au delà de la Save devoit rester le Commandement ordinaire avec un Colonel & mille hommes, & encore 300. hommes dans l'Isle nommée des Bohémiens, & cent hommes dans la redoute près de la Riviere, qui seroient soutenus de 1300. Chevaux commandez par un Lieutenant Colonel; tous les autres Régimens tant de Cavalerie, que d'Intanterie, qui ont été auprès de Semlin, étoient déjà repartis dans l'Armée.

Pour couvrir les Fourreaux étoient destinez de Velzeck 1. Batt. & de Faber 1. Battaillon.

Les Cavaliers & les Dragons demontez se posteroient respectivement dans les Lignes de Circonvallation & Contrevallation.

L'Artillerie devoit tenir prêt son Attirail, & vers les dix heures du soir on envoya trente pieces de Campagne aux deux Ailes avec quelques fauconneaux; on devoit de même mettre six pieces de Canon à l'Aile gauche de la Cavalerie, & 4. à l'Aile droite, afin de s'en pouvoir servir en cas de besoin; on devoit encore tenir prêt à chaque Aile de l'Infanterie les Chariots necessaires avec des Munitions, des Grenades & quelques instrumens propres à remuer la terre, & outre cela il se tien droit prêt un General à chaque Aile avec les Officiers Superieurs & subalternes, & les Canonniers necessaires pour être à la main aussi-tôt qu'on se seroit emparé du Canon de l'ennemi. On devoit cependant faire rester dans le retranchement ou Camp, des Officiers Superieurs & Subalternes à proportion, qui devoient s'y partager, afin qu'on pût se servir à l'occasion de l'Artillerie qui y devoit rester.

Suivant cette éposition donnée par écrit à tous les Generaux Commandans en Chef dans les deux Lignes, dans le Corps de reserve, & dans le retranchement, la Cavalerie de l'Aile droite sortit à une

Сл. 3 — План битке за Београд 1717. године (Dumont: *Histoire militaire du Prince Eugène*, 1729).

heure après minuit entre les Régiments de Harrach & Anspach, & celle de l'Aile gauche au dessous de l'Infanterie Bavaroise, hors du retranchement. L'Infanterie suivit entre les 3. & 4 heures du matin, sçavoir l'Aile droite après le Régiment de Maximilien de Staremberg, & l'Aile gauche après l'ouverture des Régiments de Regal & de Broune.

Quoi que l'ordre eut été donné de se poster sans bruit avec l'Aile droite près de la plaine, & l'Aile gauche vers la hauteur, où étoit le Régiment de Regal; cependant

avant que la Cavalerie de la seconde Ligne de l'Aile droite fut entièrement sortie du retranchement, elle se rencontra inopinément vers les 4. heures du matin dans les tranchées que l'ennemi avoit faites la même nuit vis à vis du Régiment de Herberstein, sur quoi la bataille commença une heure plutôt que le Prince ne l'avoit projeté. L'Infanterie de la droite, qui avoit ordre d'attaquer à même tems que la Cavalerie chargeroit, fut pareillement obligée de donner avant le signal, marcha droit à son attaque, & après une

vive resistance entra dans les retranchemens des ennemis, & ce fut ici que la bataille commença à quatre heures & cinq minutes du matin, & comme la Ligne ne pouvoit aller formée, tant parce que les troupes qui defiloient par la gauche, n'avoient pas joint celles de la droite, & que par l'épouvantable brouillard qu'il faisoit depuis deux heures (qui continua jusqu'à sept & demie qu'il continua un peu & qui étoit tel qu'il empêchoit de voir à dix pas) ladite Infanterie de la droite fut enveloppée, ayant bien eu de la peine de regagner son premier terrain, & de se former sous le feu de la fleche. Le combat étant enfin engagé, cette Infanterie fut obligée de retourner à la charge pour tâcher de penetrer, mais elle fut repoussée jusqu'à quatre fois.

C'étoit aux environs de sept heures & demie lorsque ceci se passoit, & qu'heureusement le brouillard diminuoit un peu sur la droite, ce qui donna lieu aux troupes de cette Aile de commencer à se voir pour se joindre. Pour lors la Cavalerie attaqua par le flanc, pendant que l'Infanterie agissoit en front. Ce feu fut des plus terribles qu'on ait jamais vû, continuant avec égale force pendant une demie heure, sans pouvoir gagner du terrain l'un sur l'autre. Mais nôtre Infanterie apercevant quelques ouvertures dans celle des Infideles, en profita sur le champ par un nouvel effort, & avec tant de fermeté que les ennemis ne pouvant soutenir nôtre furie se renverserent eux-mêmes, & nôtre Infanterie eut le bonheur de penetrer, sans leur donner un moment à pouvoir se rallier; le desordre s'étant jetté dans leur Infanterie, se communiqua bientôt à leur Cavalerie, ensorte que la nôtre les culbuta les uns sur les autres, gagnant toujours du terrain. Pendant ces entrefaites sur nôtre droite, le General Montecuculi à la tête de la Cavalerie de la gauche attaqua leur droite, & après une resistance bien opiniâtrée, s'empara d'une batterie qu'il fit enclouer d'abord. L'Infanterie de la gauche attaqua avec la même valeur que celle de la droite, mais elle fut contrainte de plier sous la multitude, sans pourtant se decontenancer, vû qu'un moment après elle faisoit un demi tour à droit & marchoit à l'ennemi de la

même maniere que si elle faisoit l'exercice dans une place. Ce manoeuvre digne d'admiration, joint à l'intrepidité de l'attaque, n'empêcha pas qu'elle ne se vît obligée de plier par trois fois, se retirant toujours en grand ordre. Le brouillard, qui nous cachoit les uns aux autres, mettoit non seulement le Prince Eugene, mais aussi tous les autres Generaux dans un grand embarras, ne pouvant voir à dix pas d'eux, & moins pouvoient-ils savoir ce qui se passoit à la droite & à la gauche, & comme les Brigades ne pouvoient se joindre par ce brouillard qui les empêchoit de se voir, on étoit encore plus embarrassé ayant quelques fois l'ennemi tant en front qu'aux deux flancs, parcequ'on ne pouvoit savoir où on étoit. Cette circonstance fit bien briller & experimenter la capacité consommée de nos Generaux, qui chacun dans son poste devoit agir en Generalissime comme dans une Armée particuliere, ayant fait faire des mouvemens aux Troupes si bien concertez & à propos qu'ils les mettoient à couvert d'être non seulement rompués, mais encore englouties par la multitude des Infideles, & comme le brouillard commença à se dissiper de plus en plus, & qu'on se reconnut, les ennemis firent jouer deux Batteries qui leur restoient. Dans ce même tems le Prince Eugene vint à la tête de l'Infanterie, & resolut de les emporter sans perte de tems. Il ordonna à cet effet à toute l'Infanterie de la gauche de marcher droit à la Batterie, sans tirer qu'à brule-pourpoint, & en même tems il envoya ordre à toute l'infanterie de la droite de faire un quart de conversion pour prendre les ennemis en flanc & les attaquer en même-tems qu'on les brusqueroit en front. Cet ordre fut executé de la même maniere que le Prince l'avoit ordonné; la Batterie fut gagnée, les ennemis renversez, & contrains de chercher leur salut dans la fuite. Mais dans le tems que nôtre Infanterie avoit cet avantage, la Cavalerie manqua d'essuyer un rude coup, prévenu par la vigilance des Generaux Montecuculi, Veterani & autres qui s'y trouvoient. Ce fut que les ennemis ayant été poussez bien loin par nôtre Cavalerie de la gauche, ils se rallierent, & après s'être joints à d'autres troupes con-

sidérables, ils formerent deux grands corps, dont l'un devait attaquer le front de nôtre Cavalerie, pendant que l'autre prétendoit l'attaquer à dos, ou tous au moins en flanc, ce qui les obligea de faire un tour de plus d'une lieue pour réussir dans leur feinte, mais le broüillard ayant entierement cessé, ils furent découverts à leur approche, & nous fimes un mouvement si à propos qu'ils furent chargez de tous côtéz dans le tems qu'on s'emparoit de ladite Bateria. Ce fut à ce coup qu'ils acheverent de plier de tous côtéz, & que la Bataille finit à 9 heures & 7. minutes, ayant duré cinq heures & 2 minutes, nous abandonnant leur Camp, Tentés, Canons, Mortiers, Munitions, & generalement tout leur bagage.

Cette victoire, qui est une des plus completes qu'on ait gagné depuis un siecle, n'a pû être remportée sans la perte de plusieurs braves Officiers. L'Infant de Portugal, les Princes de Baviere, les Princes de France, & plusieurs autres illustres Volontaires ont toujourns suivi le Prince Eugne, & se sont trouvéz au plus grand feu.

On a pris sur l'ennemi plus de 136. piéces de Canon, & au delà de 30 Mortiers, dont quelques uns jettent des Bombes de 200. livres; il est étonnant qu'aucun soldat ne soit entré dans le Camp ennemi pour piller, avant la permission de Son Altesse Serenissime, & après que toute l'Armée s'étoit ralliée & mise en ordre de Bataille.

Plusieurs milliers de Janissaires ont été taillez en piéces, & dans quelques endroits du retranchement, on les trouva entassez les uns sur les autres; les Hussars & les Rassiens envoyez à leurs troussez, en massacrerent une très grande quantité: ils ne peuvent assez exprimer avec quel desordre & précipitation les ennemis s'enfuyèrent, l'un tuant l'autre dans les defilez, pour être le premier en fuite. On a fait peu de prisonniers, & quelques Chrétiens trouvez au camp de l'ennemi dans les fers & delivrez après, raportent qu'effedlivement ils avoient eu dessein d'attaquer nôtre camp, & on a trouvé dans le leur une grande quantité d'échelles, de

gabions, de crocs & autres machines à feu, pour attaquer & escalader nôtre Retranchement.

Pendant le combat la Garnison de la Place n'a pas fait le moindre mouvement pour sortir, étant tellement consternée de la défaite de leur Armée, qu'elle abandonna après la Bataille le Fort qui est dans l'Isle du Danube, & le 17. à 4. heures après midi elle envoya deux Officiers de la Place qui se soumirent entierement à la clemence du Prince; ensuite de quoi on prit poste le 18. dans les Ouvrages extérieurs, & on occupa une Porte avec 20. Compagnies de Grenadiers & 6. Bataillons. Elle nous remit le 20. tous nos prisonniers, les deserteurs, & les Rebelles Hongrois; elle sortit le 22. en vertu de la Capitulation, & fut conduite en partie par eau à Fretislau, & en partie par terre à Nissa.

Liste des Generaux & des Officiers de la Cavalerie tuez & blessez dans la Bataille de Belgrade le 16. Août 1717⁽¹⁾

Les Generaux de la Cavalerie Comte Ebergeni & Comte Montecuculi blessez.

Le Lieutenant Marechal Hauben, tué.

Les Lieutenans Marechaux Gondrecourt, Prince Frederic de Wirtemberg, & Prince de Lobcowitz. Ce dernier est mort depuis.

Les Generaux de Bataille Rottenhan, Locatelli, Arigoni & Eck, blessez.

Du Regiment du Prince Eugene de Savoie

Colonel Marquis Bona, Capitaine Gentilotti, & Lieutenant Dolvali, tuez.

Lieutenant Hermanlole, & Guidon Goldthofer, blessez.

De Gronsfeld

Lieutenans Erneste Zetwitz, & Schadens-Odrigol, tuez.

Sergent Major Comte Leopold Stupick; Capitaines Frederic Schultz, George Seidlitz, Comte Charles Stupick, Baron Thomas Darey, & François de

(1) Ову листу нисмо преводили с обзиром да се састоји од самих имена.

Niesenfeld, Lieutenants Paul Schmidel, & Mathias Otta; Cornettes Schack, Baumgarten & Colb, blessez.

d' Hannover

Capitaine Blumenthaler; Capitaine Lieutenant Graffenthal; Lieutenant Radonitshki, tuez.

Lieutenant Colonel Comte Toronto, Sergent Major Wiedersperch; Capitaines Comte Charles Limburg-Stirum, Comte Jean Mienterer, & Jean Zaughen; Lieutenants Dietrich, Hochbergh & Hensendorf, Stadler & Meimbteln; Cornettes de Heuman, d'Abelshaufen, de Ghenhaer, de Biederman, & Kilman, blessez.

De Palfi

Lieutenant Colonel Comte Palfi; Lieutenants Klein & Wodnianski; Cornettes Baron de Roghe, & Schmideck, tuez.

Capitaines Ignace Klein, de la Fortune & Focker; Lieutenant Schuman; Cornettes Herka, Baron Say & Latisch, blessez.

De Darmstadt

Capitaine Freyendorff; Lieutenants Malapert, & Strossouski; Cornettes Guttman, & Falckenhamb, tuez.

Sergent Major Tallasko de Gestetiz; Capitaines Comte Orzetti, & Baron de Vise; Lieutenants de Lama, Treseb, & Wasi, blessez.

De Wirtemberg

Sergent Major Comte Hiacinte Joseph de Vhelen; Capitaine Frederic Comte de Peyerspergh; Lieutenant Desmarets, & Cornette Rosa, tuez. Cornette d'Ahlbourg, blessé.

De Caraffa

Lieutenant Colonel Graff; Capitaines Ribneck, Posotolski, & Rieser; Lieutenant Reis, & Cornette Comte de Lobal, tuez.

Sergent Major de Vorsteren; Capitaines Schenthal, & Mellanzer; Lieutenants Comte Amadée Hartel, Mensel & Brickoda; Cornettes Baron l'Huillier;

Marquis de Gerska Baron Vother, & Holtzner, blessez.

De Merci

Lieutenant Dittrich, blessé.

De Falkenstein

Capitaine de Brion, & Lieutenant Rieppel, tuez.

Lieutenant Colonel de Buisson; Capitaines Baron de Plettenberg, Baron de Hessin, Stockman, & Baron de Le Wdingh; Lieutenants de La Font, Luz, Baron Belsub, & Duollo; Cornettes Baron de Schenau, & Hochbergh, blessez.

De Paté

Cornettes Albergh, Comte Leopold Nadasti, & Schicher, blessez.

De Lobcowitz

Capitaine Odoldrian, Mavet, Comte Gabriel de Vhelen, & Comte François de la Tour; Lieutenants Schweigher, & Siz Weyemmer, tuez.

Sergent Major de Marchisio, Capitaine Dirheim, Lieutenants Schneith & Vendau, blessez.

De Hautois

Capitaine Jean Nicolas Ellman, blessé.

De Vhelen

Cornette Baron Leopold Brak, tué. Capitaine Vilkhart, Lieutenants Schickel, Plaschitz, Blasa, & Maladota, & les Cornettes Baron de Erth, & Konigh, blessez.

De Viard

Lieutenant Colonel Prince Lamoral de Tassis; Capitaines Baron de Frankenstein, & Horingh, & les Lieutenants Waber & Liandner, tuez.

De Althan

Capitaine Baron de Robe, Lieutenant Rozingher; Cornettes Baron de

Schade, & Hack, & l'Adjutant Kratsle, tuez.

Colonel Schuhknecht; Lieutenant Colonel Comte Charles Palfi; Capitaine Breyer; Lieutenans Stemberger & Konig, blessez.

De Gondrecourt

Lieutenant Trebeck, tué
Capitaine Tornhofer, Comte André Cohari & Benizki, & Sous Lieutenant Kros Wald, blessez.

De Jorgher

Capitaines Comte de Kroneck, & Lethen; Lieutenans Sturberg, Lutz, Schirmer, & Mosset, tuez.

Lieutenant Colonel Cleinetman; Capitaines de Mangia, Zuickel, Comte de Kroneck, & Zinck; Lieutenans Langh, Pickel, & ... & Cornettes Grasset, & Schammersfeld, blessez.

D'Emanuel de Savoie.

Cornette Comte Ferdinand Cotsenski, tué

Capitaine Lieutenant Rester, & Cornette Baron François de Malovez, blessez.

De Zollern

Capitaines de Schaffet, Baron Jean Guillaume de Broune, & Guttenberg; Lieutenans de Hetner, & Pruckner, Cornette Ruprecht, tuez.

Lieutenant Colonel Hatt Wigo de Weis; Sergent Major Baron de Regher; Capitaines Comte Kaourszinski, & Pachet de Pachtersberg; Cornettes Jantscar, Giehl, & Sommerlot, blessez.

De Rabutin

Capitaines Flindschingher, Wortschki, Baron de Rabeniz; Cornettes Baron François de Weichs, Mirtereiter, & Wolff, tuez.

Lieutenant Schwert, blessé.

De la Cavalerie Imperiale

	Morts	Blessez
Colonels	1 . . .	1
Lieutenans Colonels	3 . . .	3
Sergents Majors	1 . . .	6
Capitaines	22 . . .	34
Lieutenants	21 . . .	34
Cornettes	15 . . .	32
Ajudans	1 . . .	0
Sergents	13 . . .	20
Trompettes	14 . . .	6
Caporaux	45 . . .	71
Assistans	21 . . .	17
Soldats	887 . . .	1158
	1144 . . .	1582
Chevaux	2721 . . .	1351

La Liste des Morts & des blessez dans l'Infanterie n'a pû être achevée, on sçait seulement qu'il y a 802. hommes tuez & 1356 blessez.

Artillerie & Drapeaux qu'on a pris sur l'Ennemi dans la Bataille

- 136. Canons de bronze, dont les plus grands tirent 16 Livres de balle.
- 37. Montiers dont quelques uns jettent 200. livres.
- 20000. Boulets de Canon.
- 3000. Bombes.
- 3000. Grenades.
- 600. Barils de poudre.
- 300. Barils de bâles de mousquet.
- 53. Drapeaux.
- 9. Queuès de Cheval.
- 4. Trompettes.
- 1. Grand Tambour des Janissaires.
- 4. Pareils Tambours un peu plus petits.
- 1. Grande Timbale de cuivre.
- 1. Autre plus petite.
- 2. Paires de petites Timbales.
- 3000. Chariots.

On a trouvé dans l'Isle, ou le Fort de l'Etoile.

- 20. Canons de bronze.
- 6. Canons de fer.

Dans les Fregattes, Galères & Saïques Ennemies:

- 57. Canons de bronze.
- 105. Canons de fer.

Dans la Forteresse de Belgrade.

- 115. Canons de bronze.
- 40. Mortiers, sans ce qui se trouvera encore.
- Grande quantité de munitions, & attirails de guerre, & des vivres pour plus de six semaines.

Сл. 4 — Битка за Београд 1717. године (савремени бакрорез)

Capitulation accordée a la garnison & aux habitans de Belgrade par son altesse serenissime le prince Eugene de Savoye le 18 Aout 1717.

ARTICLE PREMIER

Durant la Capitulation & jusques à son accomplissement, toute hostilité cessera d'abord; & si contre toute attente il survenoit quelque desordre, on en donnera satisfaction de part & d'autre.

Cela s'entend de soi même, & on n'est pas accoutumé d'agir contre ce dont on est convenu.

II

La Garnison s'engage de delivrer fidèlement la Fortresse, dans l'état où elle est presentement, avec toute l'Artillerie savoir Canons, Mortiers, Plomb, Poudre & Boulets, comme aussi toutes autres Munitions, vivres & attirails de Guerre.

C'est une chose notoire, que tout ce qui a appartenu au vaincu, soit rendu au vainqueur & que le tout soit fidelement decouvert & delivré, ensemble avec les mines & les munitions.

III

En échange il sera permis à toute la Garnison de se retirer librement & sûrement avec femmes & enfans, armes & bagages, tambour battant & drapeaux deployez, ce qui se doit aussi entendre des Habitans, qui ont envie de sortir en même tems, de quelque condition, religion, ou nation qu'ils puissent être, de même que les anciens Esclaves, qui ont actuellement embrasé la Religion Mahometane avant le siege.

Sans aucune dispute, pourvû que tous les Esclaves, qui ont été faits depuis le commencement de la presente guerre, soient rendus sans distinction, de même que tous les prisonniers, qui se trouvent dans la Fortresse faits pendant le siege & auparavant, ensemble avec les Deserteurs.

IV

Et d'autant qu'une grande partie de la Garnison doit prendre son chemin par eau, & que Son Altesse Serenissime Mgr. le Prince Eugene de Savoye, feroit peut-être difficulté de leur accorder les Fregates, Saïques & autres bâtimens, dont elle pourroit encore se servir, Son Altesse est instamment priée d'accorder au moins les bâtimens qui ne peuvent pas servir aux operations, & qui ne sont capables qu'au transport pour faciliter la retraite, & d'y ajouter quelques Vaisseaux de transport Allemands, pour suppléer à ce qui manque; mais en cas que Sadite Altesse ne voulût pas donner lesdits Vaisseaux, en égard aux Canons dont ils sont chargez, on offre encore de les en tirer avec ce qu'il y a dedans, afin que la retraite ne soit point retardée; & pour cette même raison on prie d'être assisté par quelques Matelots.

Cette partie de la Garnison qui prendra son chemin par eau, se fournira elle même les bâtimens de transport qui y sont, & point d'autres qui peuvent appartenir à l'armement en aucune maniere, ou on leur en donnera du côté de l'armée Imperiale sous

caution, autant que presentement se pourra faire; & si l'on n'y peut pas transporter tout à la fois, la Garnison aura la liberté de s'assembler dans quelques endroits du Varos ou dans une Isle, & d'y laisser quelques hommes pour en avoir soin; ainsi qu'on donnera de nôtre côté les Gardes nécessaires pour la sureté, puisque tout ce qui appartient à l'armement des Vaisseaux, doit rester indubitablement & être délivré aux Imperiaux; on ne sauroit presentement point fournir des matelots, & la Garnison a ses propres Saïquistes, & autres gens, dont elle se pourra servir; pour ce qui est de la retraite des Vaisseaux, la Garnison les tirera jusqu'à Vipalanca, & elle nous les livrera là sur nôtre territoire, mais si en attendant nous nous rendions maître d'Orsova, elle n'auroit qu'à les y faire rendre aux nôtres.

V

La Garnison qui se retire par eau, demande d'être escortée surement par Orsova à Frétislau, en déça du passage étroit devant la Porte de Fer; c'est pourquoi on laissera de son côté deux Otages, jusqu'à ce que ladite Garnison ait reçu l'Atestation ordinaire touchant le Convoi fait.

C'est hors de dispute.

VI

Comme l'autre partie de la Garnison doit aller par terre, on demande encore qu'on l'escorte avec un Convoi suffisant jusqu'à Nissa, comme aussi que le libre achat de vivres nécessaires en chemin, tant par eau que par terre, soit permis, avec la liberté d'acheter & de vendre mutuellement, comme à Temeswart, & puis qu'elle doit aussi transporter ses hardes par terre, on a indispensablement besoin de mille Chariots, pour lesquels & pour le Convoi on laissera les Otages nécessaires.

Bien que le transport par eau soit plus commode, on consent pourtant

qu'une partie de la Garnison aille par terre, & qu'elle ait la liberté d'acheter les vivres en chemin & ailleurs, & de vendre leurs effets, la fourniture des 1000. Chariots est tout à fait impossible, sur quoi on se refera sur l'Article IV mais nonobstant cela on accorde 300. Chariots à la Garnison.

VII

Tous les prisonniers qui ont été faits avant & pendant le siège, seront rendus, & en échange, on prie, que pareille réflexion soit faite, par rapport aux Prisonniers de la Garnison.

On y a répondu par le troisième Article, on ne sait pas aussi qu'il se trouve ici à l'Armée quelques prisonniers de la Garnison, sur quoi on fera pourtant reflexion, autant que faire se pourra.

VIII

Son Altesse S. accordera à la Garnison par terre 8. marches jusqu'à Nissa, pendant que celle par eau se hâtera vers Fretislau autant qu'il sera possible, & que le vent le permettra, avec instante priere, que l'ordre nécessaire soit donné en chemin, par eau & par terre, afin qu'aucun dommage ou tort ne soit fait, par quelque Nation, de quel nom, ou sous quel ancien prétexte que ce soit.

La Garnison & ce qui appartient, suivant ce qui est dit ci dessus, sera escortée jusqu'au delà de la Morava, ou plus outre s'il est besoin, & même jusqu'à Nissa, on donnera du côté de l'Armée Imperiale à celle par terre aussi bien que par eau toute sureté requise, & on leur permet, comme aussi à l'Escorte, de prendre les armes contre les partis bleus qu'on pourroit trouver à la Campagne pour quelle fin on donnera les ordres nécessaires aux Commandans Imperiaux par des courriers exprés, & même à l'escorte.

IX

La sortie de la susdite Garnison, se fera actuellement dans 8. jours ou plutôt encore, si faire se peut, & après la signature mutuelle, & l'échange des Articles présens, on évacuera d'abord une Porte vers la Mosquée aux Allemands, & toutes les Mines & Munitions seront fidelement decouvertes & montrées.

La sortie se fera sans faute le 22 de ce mois, de sorte que la Capitulation sera encore aujourd'hui acceptée & signée, ou rejetée, puis qu'on ne

prétend pas perdre le tems avec des negociations on demande aussi, qu'après la Capitulation signée & l'échange d'icelle, une porte vers la Mosquée soit évacuée avec les ouvrages extérieurs à droit & à gauche, l'on consent & permet en outre aux familles, qui se pourroient trouver dans fossez de rester en toute sureté jusques à la retraite actuelle, & alors l'on concertera de part & d'autre, les moyens pour éviter tout désordre, & pour la sureté des Escortes & bâtimens à donner par eau & par terre on laissera les Otages, qui seront renvoyez après l'exécution.

Fait au Camp Imperial devant Belgrade, le 18. Août 1717.

(L. S.)

Signé EUGENE DE SAVOYE.

Et plus bas, *Par ordre de S. A. S. le Prince.* Contre signé
De Brokhausen

Son Altesse le Prince Eugene de Savoye fit solennellement le 19. Août chanter le *Te Deum* sur le champ de Bataille dans la Tente du Grand Vizir, pour la victoire remportée sur l'Ennemi commun le 16. de ce mois, l'on fit quantité de décharges de l'Artillerie, par Terre & par Eau, & particulièrement des Canons pris dans la Bataille. L'on commença aussi à aplanir nos Lignes de Contrevallation, & nos Grenadiers prirent possession d'une Porte de Belgrade, & des ouvrages extérieurs. Les Ennemis ont abandonné Ram & Semendria, tout comme à l'aproche du Sergent General Petrasch, ils abandonnerent la nuit du 17. Sabac sur la Save, y laisant 12 pièces de Canons & tous les Atirails de guerre; l'on a trouvé encore quelques provisions dans ces deux premières places, que l'on n'auroit pû prendre sans grosse Artillerie. On a encore trouvé dans Sabac deux Fregattes, & nous avons mis Garnison dans ces trois Places.

La Prise de Belgrade est d'autant plus glorieuse, qu'on n'y avoit pas encore ouvert la tranchée, qu'il n'y avoit aucune brèche & que cette grande conquête s'est faite avec les seules Troupes de Sa Majesté Imperiale. Ainsi cette Ville qui a gémi 195. ans sous le joug insupportable des Turcs, est retournée sous la Domination de l'Auguste Maison d'Autriche.

Elle a été assiegée diverses fois, les Despotés ou les Grands de Servie l'avoient venduë à l'Empereur Sigismond XXX Roi d'Hongrie. Ce prince l'avoit mis en si bonne défense, que quelques années après, Amurat II, Empereur des Turcs l'assiegea inutilement, savoir en 1440. l'espace de 7. mois, ayant été obligé de lever honteusement le Siege avec perte de 80000 hommes par la bonne défense que fit Jean de Raguse Commandant de la Place, Pour Ladislas I. Roi d'Hongrie.

Mahomet II. son Fils ne fut pas plus heureux, car il l'assiegea inutilement en

1456. & le grand Capitaine Jean Huniade Vaivode de Transilvanie assisté de S. Jean Capistran, que le Pape Nicolas V. avoit envoyé en Hongrie pour animer les peuples à prendre les armes contre l'Ennemi commun du nom Chrétien, massacra en une journée plus de 50000 Turcs.

Cette Place couta moins à Soliman II. surnommé le Fortuné, qui l'assiegea en 1521. avec une Armée de 200000. hommes sous le Regne de Loüis II. Roi d'Hongrie. Soliman profitant des troubles dont la Hongrie étoit agitée dans ce tems là, la prit sans beaucoup de peine, & massacra contre la Capitulation d'une manière cruelle & barbare toute la Garnison Chrétienne.

Depuis ce tems là les Turcs en ont été les maîtres, mais en 1688 l'Empereur Leopold I. la fit assieger par le Serenissime Prince Maximilien Emanuel Electeur de Baviere Commandant en Chef l'Armée Imperiale. Elle fut prise d'Assaut le 6. septembre de la même année, mais deux ans après, elle eut le malheur de retomber sous la Tirannie des Turcs, qui la reprirent le 8. Octobre, à cause du feu qui prit au magasin des poudres, & qui en fit sauter les meilleures défenses.

EVGENIVS CAEDIT TURCAM
ET
DECIMA OCTAVA AVGVSTI
BELGRADUM CAROL 6 RESTITVITVR

НАПОМЕНЕ

¹ Дослован превод: Пошто Турци беху примакли своје апроше.

² Транскрипција особних имена није потпуно уједначена у плановима које даје генерал Протић. Тако и ово име у плану I гласи Брун а у плану II Браун; прва би се транскрипција подударала с француском (Broune). У овом погледу неће бити никаквог коментара у даљим напоменама с обзиром на то да се у случају посебног интереса читалац може послужити француским текстом. Овде једино дајемо, азбучним редом, око двадесетак имена која се налазе у самом тексту *Извештаја* а нема их у поменути плановима: Арајо, Артигони, Валмерод, Вахтендок, Ветерани, Виндисгрец, Велцек, Далберг, Дизбах, Ебергени, Елц, Ек, Ламарш, Лангле, Лантиери, Лимбрук, Локатели, Мафеи, Мерси Старији, Орсети, Пишау, Секендорф, Хамилтон, Уфели. У листама губитака, које и не преводимо, наћи ће се још приличан број и других.

³ Шанац немачких, односно савезничких трупа, састојао се углавном из две линије. Једна (контравалациона), која се протезала од Карабурме преко „врачарског платоа“ до близу места где је данашњи железнички мост на Сави, и имала за задатак да чува од напада Турака из београдске тврђаве. Друга (циркумвалациона) линија имала је за задатак да ступи у борбу против Турака који су ишли у помоћ опседнутом Београду; ова линија је обухватала већи простор (видети ближе Протићев напис, стр. 265 и след. као и саме планове). Турска војска, којом је заповедао Нума-паша Ћуприлић, бројала је око 200.000.

⁴ Иако не тако стар, Протићев напис је занимљив и за нашег ономастичара. Тако,

писац наизменично употребљава Дунав и Дунаво, за Дедиње је стално употребљавао облик *Дедина*, за Карабурму — *Кајабурма*, итд.

⁵ Као што се примећује, стил *Извештаја* је јако сабијен, а на овом месту је и стилски доста некоректан, што се на самом преводу није могло показати.

⁶ У оригиналу је употребљен архаични назив Rascien (написан заправо Rassien), према Rascie — Рашка.

⁷ У француском тексту, стоји Fret'slau (видети такође даље исти облик у чл. V и чл. VIII). Код Протића име тог места гласи Фетислам, што је несумњиво исправније. Упор. М. Z. Pakalin, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Istanbul, 1949. где за Feth-i islam стоји да је то тврђава на Дунаву, близу Кладова). Упор такође Ј. Томић, *Нови град — Кладово — Фетислам* (Глас САН LXX, 1906).

⁸ У француском тексту стоји Vipalanka. Контекст би наводио на то да је посреди свакако Нова Паланка коју је Евгеније Савојски заузео новембра 1716. (упор. Протића, стр. 239). Други извори би вероватно пружили неку бољу могућност за објашњење облика Випаланка.

⁹ Темишвар је био заузет годину дана раније (тј. октобра 1716).

¹⁰ Као што се види, подаци дати после *Уговора о капитулацији* су доста вешт резиме најкрупнијих бојева за Београд од првих турских завојевања до 1717. године.

¹¹ У садашњем издању француског текста није исправљано ни мењано ништа осим што је знак f замењен словом s.

UN RAPPORT FRANÇAIS SUR LA BATAILLE POUR BELGRADE DE 1717

V. DRAŠKOVIĆ

La grande bataille pour Belgrade est connue jusqu'aux détails, grâce à un nombre important de sources historiques en allemand, en vénitien ou en turc. Celles en français faisaient défaut jusqu'à présent. Monsieur Roger Lecotté, bibliothécaire de la Bibliothèque Nationale et directeur du *Bulletin folklorique d'Ile-de-France*, a eu l'amabilité de nous signaler l'existence du rapport français que nous publions ici en le traduisant en serbocroate.

Ce rapport se trouve à la Bibliothèque nationale (*Mélanges sur l'histoire de France*, II, 1715—1774, — f. fr., nouv. acq. 22777, fol. 60r.—65v). Il ne contient donc que six feuilles dont la pagination primitive va de 1 à 12, ce qui montre clairement qu'il a été imprimé à part.

Enfin, il faut remarquer que la présente édition du rapport français est exactement fidèle au texte original sauf que le signe ð (d'ailleurs peu fréquent) est remplacé par la lettre s.

Illustrations dans le texte:

- Fig. 1 — Première page du rapport anonyme sur la bataille de Belgrade en 1717.
- Fig. 2 — Eugène de Savoie (gravure sur cuivre de l'époque).
- Fig. 3 — Plan de la bataille de Belgrade en 1717 (Dumont: *Histoire militaire du Prince Eugène*, 1729).
- Fig. 4 — Bataille de Belgrade en 1717 (gravure de l'époque).

